

CSAPATGAZDÁLKODÁS ELMÉLETE, ELLÁTÁS, GAZDÁLKODÁS, KATONAI KÖZLEKEDÉS

Az egészségügyi szolgálat anyagi biztosítás fejlődésének áttekintése

Dr. Kurucz Tibor gy. alezredes, a hadtudományok kandidátusa

Lengyel József gy. alezredes

Az egészségügyi szolgálat tevékenységéhez szükséges anyagok, elsősorban egészségügyi anyagok választékára döntő mértékben hatnak a mindenkori fegyverek, a harcászat, hadműveletek lefolytatásának elvei, mivel ezek alapján határozható meg a várható egészségügyi veszteségek nagysága, annak megoszlása (égettek, sugársérültek stb. aránya). Ez többek között azt jelenti, hogy szakadatlanul változik a felhasználásra kerülő anyagok köre, s módosulnak az ellátás, utánpótlás lehetőségei. Ezért felmerül annak szükségessége, hogy esetenként áttekintsük az egészségügyi szolgálat anyagi biztosítása fejlődésének általános kérdéseit is.

1. Egészségügyi ellátás, egészségügyi anyagellátás általános feladatai

Az egészségügyi szolgálat gyógyító-kiürítő, járványvédelmi, megelőző és egészségügyi anyagellátási tevékenységét a fegyveres erőkn belül három fő irányban folytatja:

1.1. Összfégyvernemi feladatok, amelyeket a hadsereg egésze érdekében fejt ki, s amelyek elsősorban a megelőző, hygenes-járványügyi munkával kapcsolatosak. Ezek közül az alábbiak különleges anyagi igényeket is felvetnek:

- személyi egészségügyi felszerelési cikkek tervezése és biztosítása a teljes személyi állomány részére,
- személyi állomány profilaktikus ellátása (oltások, stb.),
- harci járművek munkaegészségügyi vizsgálata, járművek elsősegély felszerelésének meghatározása,
- tábori körülmények között az ivóvíz minősítése és az ahhoz szükséges eszközök biztosítása,
- elhelyezési körletek, katonai objektumok közegészségügyi szempontból történő ellenőrzése.

1.2. A hadtáp más szolgálati ágaival és más fégyvernemekkel együttesen megoldandó feladatok részben összfégyvernemi célok érdekében, részben az egészségügyi szolgálat tevékenységének biztosítására:

1.2.1. – az élelmezés közegészségügyi ellenőrzése, szükség esetén a személyi állomány vitamin profilaxisa stb.,

- rendszeresítésre javasolt ruházat véleményezése,
- elhelyezési körletek, objektumok tervezésében történő közreműködés.

A segélyhelyek, kórházak működéséhez szükséges hadtáp anyagok, híradó, műszaki, fegyverzeti, vegyvédelmi, gépjármű, kulturális anyagok szükségletének tervezése és biztosítása az érvényben levő normák alapján történik az illetékes szolgálati ágak, ellátó szervek saját hatáskörében.

A néphadseregünkben kialakított ellátási rendszer sajátosságaként az egészségügyi szolgálat évi tervező munkájánál mindössze néhány ágazat felé kell, hogy megadjon bizonyos igényeket (kórházi bútorzat, fehérnemű stb.).

1.2.2. – intézetek és kórházak állománytáblájának, anyagi normáinak kialakítása,

- az egészségügyi szolgálat erőinek és eszközeinek, segélyhelyek, intézetek, raktárak szállítása, telepítése,
- egészségügyi anyagok utanszállítása,
- technikai eszközök javítása,
- orvosi rendelők, kórházak, egészségügyi anyagraktárak építése, illetve tervezése,
- hadtáp kiképzés.

1.3. Az egészségügyi szolgálat által önállóan megoldandó feladatok együttesen úgy is jellemezhetők, hogy valamennyihez egészségügyi szakképesítés szükséges:

- sérült és beteg katonák kezelése, ápolása,
- egészségügyi intézetek, segélyhelyek működtetése,
- a személyi állomány egészségügyi állapotának, harcképességének fenntartása, helyreállítása,
- tudományos kutatás,
- egészségügyi felszerelés fejlesztése, egészségügyi anyagi normák kidolgozása,
- együttműködés a polgári és társfegyveres testületek egészségügyi szerveivel, valamint a baráti országok hadseregeinek egészségügyi szolgálataival.

A vázolt feladatok elvégzése rendkívül sokféle egészségügyi és más anyag tervezését, beszerzését, ellátását teszi szükségessé. Csupán az egészségügyi anyagok félesége meghaladja a 3000-t (még tábori körülmények között is). Számolni kell az erkölcsi kopás felgyorsulásával.

A korábbi háborúk tapasztalatai, de néphadseregünk életéből merített tanulságok is azt mutatják, hogy az egészségügyi szolgálat folyamatos anyagi biztosítása csak korszerű szervezési elvek alapján, a hadtáp, illetve az általános anyagellátás rendszerébe illesztve valósítható meg. Véleményünk szerint mindezek, valamint a szükségessé váló anyagok körének szakadatlan változása, az ellátás, utánpótlás lehetőségeinek változása indokoltá teszik, hogy áttekintsük az egészségügyi szolgálat anyagi biztosításával kapcsolatos általános kérdéseket. Elemezzük az eddigi tapasztalatokat, segítsük elő annak tudatosítását, hogy kü-

lönösen napjainkban az egészségügyi szolgálat csak akkor képes megoldani a reá háruzó feladatokat, ha többek között biztosítva van a hadtáp és a többi szolgálati ággal történő jó együttműködés is.

2. Az egészségügyi anyagellátás szervezésének általános tapasztalatai más hadseregeknél

Mindenekelőtt célszerűnek látszik áttekinteni a Nagy Honvédő Háború anyagi biztosításának rendszerét, mivel az ott felhalmozódott tapasztalatok alapul szolgáltak az MN egészségügyi anyagellátási rendszerének kiépítéséhez is. (Visszatekintve, ma már megállapítható, hogy a háborús tapasztalatokat az egészségügyi anyagellátás területén nem volt célszerű mechanikusan átvenni, különösen, ha azokat a békeellátás területén kívántuk hasznosítani. Így pl.: a vitaminok hosszú időn keresztül önálló anyagcsoportokat képeztek, feleslegesen növelve az adminisztratív feladatokat.)

2.1. A Nagy Honvédő Háború tapasztalatai

A Nagy Honvédő Háború idején a fegyveres erők számos szolgálata részt vett az egészségügyi szolgálat szükségleteinek kielégítésében. Különösen fontos szerepet játszott a hadtápszolgálat:

ruházati szolgálat: – kórházak, sebesültszállító vonatok, lazarettek, segélyhelyek ágyainak ellátása ágyneművel és fehérneművel. Az egészségügynél ezen a területen olyan sajátosságokkal kellett számolni, mint a használati – lejárati idő, nyilvántartás (egyrészt mint egészségügyi gazdasági anyag volt nyilvántartva),

- egészségügyi személyzet ruházata és fehérneműje, cserkészlet a kibocsátásra kerülő gyógyultak részére,
- fehérnemű cserkészlet az egészségügyi szolgálat alárendeltségében működő mosodák részére,
- irodaszer, nyomtatványok, kivéve a különleges egészségügyi nyomtatványokat és könyveket;

élelmezési szolgálat: segélyhelyek és kórházak élelmiszerral és konyhai, étkezési edényzettel történő ellátása;

trén szolgálat: lóvontatású sebesültszállító eszközök, tábori konyha, éthordók, stb. biztosítása;

gépjármű szolgálat: sebesültszállító gépkocsik, autóbuszok, tehergépkocsik biztosítása és javítása tábori javító műhelyekben;

üzemanyagellátó szolgálat: aggregátok, gépjárművek, repülőgépek üzemanyag ellátása, egészségügyi célokat szolgáló benzín biztosítása, világításhoz, sterilizáló berendezések működtetéséhez szükséges üzemanyag ellátás, üzemanyag edényzet biztosítása;

műszaki szolgálat: világító berendezések – állomások – elektromos lámpák, szerszámkészletek biztosítása, javítása.

A többi fegyvernemnek – tüzér, repülő, politikai, híradó és mások kisebb vagy nagyobb mértékben szintén hozzájárultak az egészségügyi szolgálat ellátá-

sához. A *pénzügyi szolgálat* biztosította az utasításokban előírt pénzügyi eszközöket.

A *Szociális ügyek minisztériuma* feladatát képezte a hadirokkantak művégtagokkal, tolószékekkel történő ellátása.

Az egészségügyi szolgálat feladatainak ellátásához felhasznált anyagok felosztása:

Egészségügyi anyag: kizárólag a gyógyszer-tár kezelésében levő anyagok, amely nyilvántartás, igénylés szempontjai alapján a következő csoportokat foglalta magában:

- gyógyszerek,
- fertőtlenítőszeresek,
- bakteriológiai készítmények,
- kötszerek,
- gyógyszer-tári felszerelés,
- sebészeti műszerek és eszközök,
- fogorvosi és fogtechnikai anyagok,
- fizioterápiás és laboratóriumi eszközök,
- egészségügyi bútorzat,
- kísérleti állatok,
- egészségügyi statisztikai és egészségügyi anyagellátási nyomtatványok,
- egészségügyi sajtótermékek,
- csomagolóanyagok.

Egészségügyi gazdasági anyagok: ebbe a kategóriába az egészségügyi szolgálat által biztosított, előállított anyagokat sorolták: egészségügyi sátrak, hordágyak, hordágyalátétek, csónakok, szántalpak, hordágyheveder, műtőköpeny és fejkendő, vöröskeresztes karszalag és zászló, mütőcipő stb.

Fenti anyagokat az egészségügyi szolgálat szerezte be, tárolta és végezte a velük történő ellátást. Tárolásuk és nyilvántartásuk a többi gazdasági anyaggal együtt történt. (Ennek a sajátos rendszernek történelmi gyökerei vannak: a polgárháború éveiben ugyanis az Egészségügyi Népbiztosság szervezetébe tartozott a katona egészségügyi szolgálat főnöksége.)

Már a Nagy Honvédő Háború kezdetén felmerült egy racionális rendszer kialakításának igénye: mindazon anyagok, amelyek kizárólag egészségügyi célokra kerülnek felhasználásra, visszakerültek az egészségügyi szolgálat hatáskörébe. Azok az anyagok, amelyeket a Szovjet Hadsereg más szolgálati ágai is használtak a hadtáp szolgálat hatáskörében maradtak. A gyógyszer-tárak, segélyhelyek lehetőségei nem tették lehetővé az összes gazdasági anyag nyilvántartását, ezért a hadtáp végezte azok nyilvántartását. Mivel az egészségügyi és egészségügyi gazdasági anyagok között számos különbség állt fenn (méret, súly, nyilvántartás, javítás stb.) a háború végén már külön egészségügyi gazdasági anyagraktárakat létesítettek.

Mosoda-anyagok: a Nagy Honvédő Háborúban az egészségügyi szolgálat feladatát képezte az egész hadsereg és tábori mosodák ellátása szappannal, valamint a mosodák ellátása mosoda felszereléssel. Ide tartoztak: egyszerű fürdető berendezések, különböző fokon mechanizált mosógépek, centrifugák, kézi mosodák eszközei, mosdó- és mosószappan, szóda stb. Ezeket az egészségügyi

szolgálat szerezte be és tárolta. Ugyanakkor mindezen eszközök, anyagok igénylése, a berendezések üzemeltetése, nyilvántartása a hadtáp feladatát képezte.

A polgárháború nehéz hygenes-járványügyi körülményei között az összes mosodai anyag, mosodai ellátás az egészségügyi szolgálathoz tartozott. (Abban az időszakban az operativitás biztosítása érdekében ez teljesen indokolt volt!) A továbbiakban csak olyan eszközök maradtak az egészségügyi szolgálat birtokában, mint a mozgó fürdető és fertőtlenítő berendezések, amelyek hygenes-járványügyi rendeltetésűek, azonkívül speciális rendeltetéssel is bírtak: vegyi mentesítés. A II. világháborúban a hatékony járványügyi biztosítás érdekében az összes mosodai anyaggal történő ellátás – beleértve az egész hadsereg ellátását szappannal.

Más hadseregeknél általában csak a mozgó fürdető-fertőtlenítő eszközök tartoznak az egészségügyi szolgálat illetékességébe.

Egészségügyi és orvosi technika: alvázon elhelyezett berendezések, mint fürdető berendezések, fertőtlenítő kamrák.

Az egészségügyi és orvosi technikát csak az egészségügyi szolgálat alkalmazza. Természetesen, bizonyos kettősséggel kell számolni, elsősorban a berendezések, technika sajátos jellege miatt (mérétek, gépészet stb.).

Vitaminok és stimulátorok: ez az anyagcsoport önállóan csak a Nagy Honvédő Háború éveiben volt meg. A vitaminokat az élelmezési szolgálat szerezte be és bocsátotta az egészségügyi szolgálat rendelkezésére, amelyik profilaxis céljából az egész hadsereget ellátta. A vitaminok és stimulátorok nyilvántartása a gyógyszerárakban történt.

2.2. Német, francia tapasztalatok

Hasonló rendszer alakult ki a német hadseregnél is, mivel a háború során kitűnt, hogy az eredeti rendszer (az egészségügyi szolgálattal csak konzultál a hadtáp és önállóan végzi az ellátást) az egészségügyi szolgálat működését nem tudta folyamatosan biztosítani.

A francia hadseregben az egészségügyi anyagok kezelése – beszerzése stb. – az egészségügyi szolgálat illetékességébe tartozott, ehhez az egészségügyi szolgálat állományába megfelelő szaktisztek és szakosított raktárak tartoztak.

Az egészségügyi anyagraktárak gyógyszerészek vezetésével – és az egészségügyi gazdasági anyagraktárak minden esetben együttesen települtek.

2.3. Bundeswehr

2.3.1. Az egészségügyi szolgálat feladatai:

Egészségügyi szakértők közreműködésével megoldandó hadtáp feladatok. (Az egészségügyi szolgálat működéséhez szükséges katonai felszerelés beszerzése és biztosítása. Egészségügyi anyagok tárolása, szállítása. Rögtönzött sebesültszállító eszközök biztosítása. Az egészségügyi anyagok egyes kategóriáinak javítása. Állománytáblák kialakítása stb.)

Egészségügyi szolgálat saját hatáskörébe tartozó feladatok. Egészségügyi anyagi normák kidolgozása. Egészségügyi anyagok beszerzése és kezelése. Egészségügyi intézmények tervezése az egészségügy követelményei szerint. Sebesült-

szállító eszközök és más anyagok igényeinek megadása. Egészségügyi anyagok fejlesztésének követelményei, prototípusok kialakítása stb.

Kizárólag egészségügyi szakképesítéshez kötött feladatok: (orvosi, fogorvosi, állatorvosi és gyógyszerészeti feladatokkal kapcsolatos tudományos kutatás és műszaki fejlesztés. Egészségügyi intézmények működtetése. Sérültek és betegek kezelése, ápolása, gondozása stb.).

2.3.2. Az egészségügyi szolgálat és a hadtáp feladatainak elhatárolása

A hadtáp és az egészségügyi szolgálat feladatai egyes területeken szorosan összefonódnak. Illetékesség szerint az említett feladatok a következőképpen csoportosíthatók:

2.3.2.1. Hadtáp feladatok egészségügyi szakértők közreműködésével

Az egészségügyi szolgálat működéséhez szükséges katonai felszerelés beszerzése és biztosítása.

Egészségügyi anyagok tárolása a raktárakban.

Egészségügyi anyagok szállítása.

A genfi konvenció szerint minősített szállítóeszközök beszerzése és a szállítások végrehajtása.

Rögtönzött sebesültszállító eszközök biztosítása és a szállítások megoldása.

Speciális létesítmények (beleértve az egészségügyi óvóhelyeket is).

Rendelkezés az általános katonai tervezés keretei között az egészségügyi berendezések és anyagok felhasználására összhangban az orvosi követelményekre, az egészségügyi berendezések telepítésére.

Hadtáp kiképzés.

Egészségügyi és az egészségügyi szolgálat számára szükséges más anyag igényének jelentése.

A termelésből, bázisokról, ellátó helyekről származó anyagok rendelkezésre bocsátása.

Egészségügyi anyagok egyes csoportjainak javítása. (Gépjármű, technika.)

Közreműködés az illetékes szervekkel az egészségügyi intéztek, segélyhelyek állománytáblájának kialakításában.

2.3.2.2. Egészségügyi szolgálat saját hatáskörébe tartozó feladatok

Egészségügyi anyagok jegyzékének, normáinak – beleértve a szorosan ide tartozó anyagokat is – megszabása.

Egészségügyi anyagok beszerzése, kezelése az egészségügyi intézményeknél.

Egészségügyi és más anyagi igények megadása a hadtáp felé.

Szállítóeszközök igénylése:

- sebesültszállító járművek (páncélozott is),
- sebesültszállító vonatok,
- sebesültszállító repülőgépek,
- kórház- és sebesültszállító hajók,
- egészségügyi anyag szállító gépkocsik.

A sérültek szállíthatóságának, a szállítás időpontjának és a szállítás időpontjának szakmai szempontok szerinti meghatározása az általános katonai tervezés keretein belül.

Kiegészítő sebesültszállító és egészségügyi anyag szállítóeszközök igénylése. Sérültek kezelése, ápolása és ellátása a szállítás alatt.

Egészségügyi követelmények a speciális infrastruktúrához tartozó berendezésekkel szemben, beleértve az egészségügyi intézmények légtalmi létesítményeit.

Egészségügyi létesítmények tervezése; egészségügyi követelmények szerint. Személyi igények előterjesztése.

Egészségügyi kiképzés és továbbképzés.

Együttműködés a haderőnemek egészségügyi szolgálatával és polgári egészségügyi szervekkel.

Egészségügyi anyag igénylés.

Egészségügyi anyagok fejlesztésére vonatkozó direktívák, rendelkezések.

Egészségügyi anyag prototípusok kiválasztása.

Személyi és anyagi igények az állománytáblákhoz.

Egészségügyi anyagok karbantartása, javítása.

2.3.2.3. *Egészségügyi szakképesítéshez kötött feladatok*

Egészségügyi törvények, normatívák, stb. alapján – kizárólag egészségügyi szakképesítéshez kötött – feladatok az alábbiak:

Tudományos kutatás, műszaki fejlesztés az összes, kizárólag orvosi, fogorvosi, állatorvosi és gyógyszerészeti feladatokkal kapcsolatban.

A személyi állomány egészségügyi állapotának, harcképességének biztosítása, megőrzése, illetve helyreállítása.

Sérült és beteg katonák kezelése, ápolása és gondozása.

Egészségügyi intézmények működtetése.

Szövetséges erők katonáinak szükség szerinti és lehetőség szerinti ellátása.

Hadifoglyok részére orvosi segélynyújtás a genfi egyezményben foglaltak szerint.

3. *Az MN egészségügyi anyag ellátásának kialakulása*

3.1. A felszabadulást követő évek.

A felszabadulást követő időszakra – a demokratikus hadsereg kialakulásakor – a nehézségek, gazdasági, ellátási problémák voltak a jellemzőek. Az egészségügyi anyagi, az egészségügyi cikkjegyzékben olyan anyagok is szerepeltek, mint tábori lelkészruha, vizeskorsó, mosószippan stb.

3.2. Az 1950-es évek.

Az 1950-es években az általános hadseregfejlesztéssel egyidőben az egészségügyi ellátás és anyagellátás területén is gyökeres fordulat történt. Az egészségügyi szolgálat a hadtápbiztosítás szerves részeként végezte tevékenységét. Az egészségügyi anyagellátást a Nagy Honvédő Háború tapasztalataira támaszkodva alakítottuk ki.

Az egészségügyi anyagi szolgálat beszerzett olyan anyagokat is, amelyek nem szorosan vett egészségügyi anyagok (derékaljak, takarók, sátrak, vasalók, élelmezési felszerelések, tisztálkodó eszközök: mosdótál, vödör stb.).

3.3. 1960–75.

Az eltelt másfél évtizedben végbement fejlődés eredményeként megtörtént az anyagi profiltisztítás. Ennek következtében az egészségügyi szolgálat – mint

profilgazda – csak a kifejezetten egészségügyi anyagok tervezésével, fejlesztésével foglalkozik.

Természetesen a fejlődésből származó sajátosságoknak megfelelően időszakonként újból felül kell vizsgálni a cikklisztákat. Elképzelhető, hogy különösen háborús helyzetben akár csak a II. világháború időszakában másképpen értelmezendő a „profilgazda” szerepe, s egyes szolgálati ágak, közöttük az egészségügyi szolgálat is kénytelen több, nemcsak a saját szakanyagához tartozó cikk beszerzésével is foglalkozni.

A tábori egészségügyi intézetek, segélyhelyek működésének biztosításához több mint 10 szolgálati ág járul hozzá, nem kevesebb mint 200 féle cikkel. Ezek legnagyobb részét hadtáp szolgálati ágak adják. Jelentőségüket illetően nem lehet megtevesztő a tételek száma, mivel értékben, a szállítási, tárolási, javítási feladatokat tekintve a segélyhelyek és kórházak felszerelésének jelentős hányadát képezik. (Szállító és különleges járművek, sátrak stb.).

4. Következtetések

Az MN egészségügyi szolgálatának anyagellátása ma korszerű elveken nyugszik, összhangban a hadtápbiztosítás követelményeivel. A felmerülő igények a lehetséges mértékben egyeztetve vannak az állami egészségügyi szolgálat igényeivel, valamint a népgazdaság lehetőségével.

Az egészségügyi szolgálat anyagi, egészségügyi anyagi ellátását egy sor, különböző időpontokban megjelent kiadvány szabályozza (normák, nyilvántartás, technikai utasítás, segédletek stb.). Társadalmi, gazdasági rendünkből következően nincsen arra szükség, hogy a gyógyszerellátás területén néhány kivételtől eltekintve az országos szabványoktól (Gyógyszerkönyv, Gyógyszerrendelési útmutató, Formulae Normales, (szabvány vényminták) eltérő rendelkezéseket hozzunk.

Véleményünk szerint viszont indokolt lenne és ehhez a feltételek megvannak, olyan összefoglaló jellegű könyv megírása, amelyik egybefoglalja, értelmezi az érvényes előírásokat, utasításokat. Igen fontos lenne az egészségügyi anyagok leírása mellett jellemezni a kiképzési anyagokat (pl.: személyi egészségügyi felszerelés használatát oktató táblák stb.), de különösképpen mindazon hadtáp és más anyagot, amelyek nélkülözhetetlenek a segélyhelyek és kórházak működésének biztosításához. (Megszervezés, kódszám, rendeltetés, utalás a részletes leírást, kezelést tartalmazó segédletre, főbb műszaki adatok, az egészségügyön belül hol kerül alkalmazásra.)

Áttekintve az eddigi együttműködés tapasztalatait célszerűnek tartjuk egy külön fejezetet szentelni az immár igen nagyszámú szakkifejezés értelmezésére. Enélkül komoly hibák következhetnek be az együttműködés, ellátás, utánpótlás szervezésénél, főleg rövidítések alkalmazása mellett, fordításoknál. (Elegendő arra utalni, hogy pl.: még gyakran szerepel az „egészségügyi anyagellátás” helyett „egészségügyi ellátás” megjelölés!)

Az időszakos tábori egészségügyi felszerelés felülvizsgálat, átdolgozás alkalmával az egyéb szolgálati ágak által biztosítandó anyagok is felülvizsgálandók minőségileg és mennyiségileg is.